

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС

*Максим ДЕМЕНТ, канд. пед. наук, доц.,
доц. кафедри організації і проведення аварійно-рятувальних робіт
Національний університету цивільного захисту України
Кіра БАКУШИНА, курсантка навчально-наукового інституту
цивільного захисту
Національний університет цивільного захисту України*

Сучасний стан системи цивільного захисту України формується під впливом факторів реагування на надзвичайні ситуації в умовах підвищеної небезпеки та нестабільності оперативної обстановки. Діяльність підрозділів ДСНС все частіше відбувається в середовищі, де традиційні ризики пожежної та техногенної безпеки поєднуються з загрозами від збройної агресії, зокрема повторними обстрілами, руйнуваннями інфраструктури та мінною небезпекою.

Такі умови суттєво ускладнюють виконання завдань, оскільки аварійно-рятувальні роботи часто ведуться за неповної або динамічно змінної інформації, жорсткого дефіциту часу та підвищеного навантаження на особовий склад. При цьому небезпеки для рятувальників не обмежуються первинними чинниками надзвичайної ситуації, що вимагає постійної готовності до коригування тактики дій.

У цьому контексті особливого значення набуває здатність підрозділів ДСНС зберігати стійкість функціонування під час тривалих операцій. Вирішальним є не лише технічне оснащення чи наявність регламентів, а спроможність системи підтримувати керованість і безпечні умови діяльності в умовах критичних навантажень. Виконання завдань у зоні руйнувань або за наявності потенційних загроз актуалізує охорону праці як інструмент збереження працездатності та оперативної готовності підрозділів.

Зазначені умови зумовлюють необхідність розгляду організаційної стійкості підрозділів ДСНС як одного з ключових чинників ефективного та безпечного виконання службових завдань, оскільки саме рівень управління, взаємодії та ресурсного забезпечення визначає їх здатність діяти в умовах нестабільної оперативної обстановки.

Організаційна стійкість підрозділів ДСНС проявляється у спроможності забезпечувати безперервність виконання завдань за призначенням навіть за умови тривалих фізичних навантажень, жорсткого дефіциту часу та впливу небезпечних факторів воєнного характеру. Вона охоплює чіткий розподіл функцій між особовим складом, наявність

резервів сил і засобів, а також здатність оперативно адаптувати систему управління до змін обстановки без втрати ефективності реагування.

У цьому контексті управлінські рішення безпосередньо корелюють із рівнем охорони праці рятувальників. Надмірна концентрація завдань на обмеженій кількості особового складу, відсутність своєчасної ротації, неузгодженість дій залучених сил або перевантаження керівників тактичної ланки створюють передумови для зростання травматизму та помилкових дій під час проведення робіт. Відтак забезпечення організаційної стійкості підрозділів слід розглядати як дієвий превентивний інструмент мінімізації професійних ризиків.

Важливим елементом організаційної стійкості є спроможність керівного складу забезпечувати раціональний баланс між інтенсивністю виконання завдань та збереженням боєздатності особового складу. Ефективне планування ротацій, своєчасне залучення резервів та підтримка стійкого управління дозволяють мінімізувати негативний вплив кумулятивних навантажень, створюючи передумови для безпечного проведення аварійно-рятувальних робіт.

Поряд з організаційними аспектами, визначальний вплив на безпеку діяльності підрозділів ДСНС справляє людський фактор, а саме психофізіологічна надійність особового складу в умовах затяжних надзвичайних ситуацій. Сучасна оперативна практика характеризується екстремальними фізичними та психоемоційними навантаженнями, які мають тенденцію до накопичення та виснаження внутрішніх ресурсів організму. За таких обставин навіть у висококваліфікованих фахівців виникають об'єктивні обмеження концентрації уваги та швидкості реакції. Ігнорування цих фізіологічних меж може призвести до помилкових дій, що становить пряму загрозу безпеці праці та життю рятувальників.

Особливої гостроти набуває проблема хронічної втоми та психоемоційного виснаження, які часто не мають зовнішніх ознак, але критично знижують функціональні можливості працівника. У такому стані формальне дотримання інструкцій з охорони праці стає неможливим без урахування поточного ресурсу організму. Відтак, система цивільного захисту потребує інтеграції дієвих механізмів моніторингу психофізіологічного стану персоналу безпосередньо в процесі управління службовою діяльністю.

З урахуванням зазначених організаційних і психофізіологічних чинників, визначальну роль у забезпеченні ефективного та безпечного виконання завдань відіграє процес прийняття управлінських рішень. У сучасних реаліях діяльність підрозділів ДСНС відбувається в умовах жорсткого дефіциту часу, неповноти розвідувальних даних та високої динаміки змін оперативної обстановки, що унеможливує механічне застосування стандартних алгоритмів управління.

Керівник гасіння пожежі або ліквідації наслідків НС змушений одночасно забезпечувати координацію сил і засобів, безперервність робіт і безпеку особового складу. За таких умов управлінські рішення мають ґрунтуватися не лише на тактичній доцільності, а й на об'єктивній оцінці можливостей підрозділів і наявних ресурсних обмежень. Недоліки в координації, розподілі повноважень або обміні інформацією знижують ефективність рятувальних робіт і рівень захищеності рятувальників.

У цьому контексті управлінську діяльність слід розглядати як складову системи охорони праці, оскільки якість прийнятих рішень визначає рівень навантаження на особовий склад, своєчасність введення резервів і доцільність обраної тактики, що загалом підвищує стійкість підрозділів у складній оперативній обстановці.

Організаційна стійкість підрозділів ДСНС виступає ключовою передумовою ефективного виконання завдань цивільного захисту та водночас важливою складовою системи забезпечення безпеки праці. Рациональна структура управління, наявність резервів і здатність до адаптації дозволяють зменшити негативний вплив тривалого навантаження та нестабільних умов діяльності на особовий склад.

Вагоме значення має врахування людського фактора, зокрема психофізіологічних обмежень рятувальників у процесі виконання завдань підвищеної складності. Ігнорування накопиченої втоми, емоційного виснаження та зниження працездатності знижує ефективність заходів з охорони праці та підвищує імовірність помилок у процесі реагування на надзвичайні ситуації.

Якість управлінських рішень і рівень координації дій безпосередньо впливають на безпеку професійної діяльності підрозділів ДСНС. Розгляд управління як елементу системи охорони праці дозволяє перейти від формального дотримання вимог до створення умов для стійкого та безпечного виконання завдань цивільного захисту.

Таким чином, забезпечення стійкості функціонування підрозділів ДСНС у сучасних умовах має розглядатися як комплексне завдання, що поєднує організаційні, управлінські та безпекові аспекти і спрямоване на збереження життя та здоров'я особового складу при виконанні завдань цивільного захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403 – VI. – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
2. Правила безпеки праці в органах та підрозділах ДСНС України : Наказ ДСНС України від 31.12.2025 № 1661. URL: <https://kyiv.dsns.gov.ua/upload/2/5/3/4/9/1/2/pravila-bezpeki-praci-v-organax-ta-pidrozdilax-dsns.pdf>